

Zbirke podatkov 1

Zapiski iz predavanj

Tadej Gungl, 2025

Kazalo vsebine

1. Info	3
1.1. Predavanja in vaje	3
1.2. Ocena	3
1.3. Projektna naloga	3
1.4. Kolokviji	3
2. Uvod	4
2.1. Gradivo	4
2.2. Orodja	4
2.3. Osnovni pojmi	4
2.3.1. Podatkovna baza (Database)	4
2.3.2. SUPB (Sistem za Upravljanje s Podatkovnimi Bazami)	4
2.3.3. Entiteta	4
2.3.4. Entitetni tip	4
2.3.5. Razmerje/relacija	4
3. Podatek in informacija	5
3.1. Podatek	5
3.2. Informacija	5
3.3. Dimenzije informacije	5
3.3.1. Vrednost	5
3.3.2. Količina	5
3.3.3. Kakovost informacije	5
4. Podatkovna baza	6
4.1. Značilnosti podatkovne baze	6
4.2. Upravljanje podatkovne baze	6
4.2.1. Zagotavljanje razpoložljivosti podatkov	6
4.2.2. Zagotavljanje celovitosti podatkov	6
4.2.3. Zagotavljanje zaupnosti podatkov	6
4.3. Arhitektura podatkovne baze	6
4.4. Podatkovna neodvisnost	7
4.4.1. Fizična neodvisnost	7
4.4.2. Logična podatkovna neodvisnost	7
4.5. PB v poslovnem svetu	7
5. SUPB	9
5.1. Primeri SUPB	9
5.2. Funkcije SUPB	10
5.3. Komponente okolja SUPB	10
5.3.1. Strojna oprema (Hardware)	10
5.3.2. Programska oprema (Software)	10
5.3.3. Podatki	10
5.3.4. Postopki (Procedures ali procedure)	10
5.3.5. Ljudje	10

1. Info

1.1. Predavanja in vaje

- Število kontaktnih ur: 84 ur (36 ur predavanj, 48 ur vaj).
- Število ur samostojnega dela: 126 ur (36 študij literature, 42 ur vaj, 48 ur seminarska naloga).
- Skupaj 210 ur dela - 7 KT.
- Obvezna je vsaj **80%** prisotnost, izdelava in predstavitev **projektne naloge** ter **pisni izpit**.

1.2. Ocena

Ocena je sestavljena iz vaj + projektne naloge (50%) in pisnega izpita (50%)

1. Opravljene vse vaje (vse vaje morajo biti oddane do roka) - **25%**

2. Projektna naloga (Podatkovna baza) - **25%**

- načrtovanje,
- ER diagram,
- skripte,
- poizvedbe,
- Zagovor,
- Osnovna dokumentacija

3. Pisni izpit / Trije kolokviji - **50%**

1.3. Projektna naloga

- Izdelava predvidoma med vajami; min. 5 tabel, normalizirana v vsaj 3. normalno obliko.
- Predloge, teme in področja objavljene na Teams; možna individualna izbira teme.
- Min. 10 strani; predstavitve zadnja dva tedna predavanj.
- **Vsebina:**
 - Opis procesa in ciljev naloge.
 - ER ali EER model (vsaj 4 entitetni tipi, vsak z vsaj 3 atributi; povezave).
 - SQL stavki za kreiranje tabel (CREATE).
 - SQL stavki za polnjenje tabel (vsaka tabela vsaj 5 vrstic).
 - SQL poizvedbe: 3x SELECT (vsaka s povezavo vsaj 3 tabel) + agregatne poizvedbe.

1.4. Kolokviji

1. Kolokvij: 5. 11. 2025,
 1. Skupina - 10:30,
 2. Skupina - 09:40,
 3. Skupina - 08:50,
2. Kolokvij - 26. 11. 2025,
 1. Skupina - 10:30,
 2. Skupina - 09:40,
 3. Skupina - 08:50,
3. Kolokvij (vaje) - 8. 12. 2025,
 1. Skupina - Po skupinah,
 2. Skupina - Po skupinah,
 3. Skupina - Po skupinah,

2. Uvod

2.1. Gradivo

- "Načrtovanje in postavitev podatkovnih baz" - Andreja Šet,
- "SQL Tutorial" - W3Schools,
- "SQL Tutorial" - sqltutorial.org

2.2. Orodja

- MySQL Server 8.0 Community Oracle,
- MySQL Workbench 8.0

2.3. Osnovni pojmi

2.3.1. Podatkovna baza (Database)

- Podatkovna baza predstavlja strukturirano shrambo med sebojno povezanih podatkov,
- Omogoča učinkovito shranjevanje, iskanje in vzdrževanje podatkov
- Sama po sebi ne izvaja operacij, vendar deluje kot pasivna shramba podatkov, ki čaka na ukaze sistema za upravljanje. Brez SUPB je baza nedostopna za aplikacije in uporabnike.

2.3.2. SUPB (Sistem za Upravljanje s Podatkovnimi Bazami)

- Aplikacija za upravljanje podatkovne baze,
- Zagotavlja vstavljanje, brisanje, posodabljanje in izvajanje poizvedb
- Primeri so:
 - MySQL
 - PostgreSQL
 - Oracle
 - Microsoft SQL Server
 - IBM DB2
 - Firebird

2.3.3. Entiteta

- je neodvisni podatkovni objekt iz realnega sveta,
- nosilec podatkov,
- lastnosti opisane z atributi: identifikator + opisni atributi → Primer: Janez Novak,
- Primeri:
 - Janez Novak,
 - Rememberance of the earths past - Cixin Liu,
 - A8 - Audi,

2.3.4. Entitetni tip

- Abstraktna predstavitev entitet z enakimi atributi,
- Definira šablono / razred za vse entitete,
- Primeri:
 - Person,
 - Book,
 - Car,

2.3.5. Razmerje/relacija

- je povezava med dvema ali več entitetami,
- ER model → Razmerje,
- Relacijski model (beri: "tabela") → Relacija,
- Vrste relacij:
 - Ena proti mnogo [1:M] → Primer: (1) Work email : (1) Zaposleni,
 - Mnogo proti ena [M:1] → Primer: (M) Zaposleni : (1) Marketing,
 - Mnogo proti mnogo [N:M] → Primer: (N) Študenti : (M) Predmeti

3. Podatek in informacija

3.1. Podatek

- Je predstavitev dejstva ali koncepta na formalen način,
- Je poljubna predstavitev s pomočjo simbolov ali analognih veličin,
- Pravzaprav le števila ali znaki,
- Ko podatku dodamo pomen, dobimo informacijo.

3.2. Informacija

- Je pomen, ki ga človek pripiše podatkom,
- Lahko so ovrednoteni podatki v specifični situaciji,
- Lahko pa je tudi novo spoznanje, ki ga človek doda svojemu poznavanju sveta.

3.3. Dimenzije informacije

3.3.1. Vrednost

- Informacijsko vrednost lahko določimo kot vrednost spremembe v obnašanju prejemnika, zmanjšano za stroške pridobitve informacije.
- Vrednost informacije se s časom manjša
- Pravočasnost da se na njeni osnovi dobro odločimo → visoka vrednost
- Prepozna → zelo nizka ali nič.
- Odvisna je tudi od kakovosti.

3.3.2. Količina

Informacije je merljiva količina - osnovna enota: bit Informacija odstrani določeno stopnjo neznanja

Osnovna količina informacije - bit:

- 1bit → 2 stanji
- 2bit → 4 stanji
- 3bit → 8 stanji
- 4bit → 16 stanji - nibble

3.3.3. Kakovost informacije

Informacija ni vedno kakovostna. Kakovost informacije se lahko razlikuje od:

1. Dostopnosti - Informacija je dostopna, kadar je enostavno dosegljiva in na voljo uporabnikom takrat, ko jo potrebujejo, brez nepotrebnih ovir ali omejitev.
2. Točnosti - Informacija je točna, kadar je brez napak, pravilna in zanesljiva, ter natančno odraža realnost.
3. Pravočasnosti - Informacija je pravočasna, kadar je na voljo v času, ko je še relevantna in uporabna za odločanje.
4. Popolnosti - Informacija je popolna, kadar vključuje vse potrebne in relevantne podatke brez manjkajočih ali nepotrebnih elementov.
5. Zgoščenosti - Informacija je zgoščena (ali koncizna), kadar je jedrnata, brez odvečnega ali ponavljajočega se vsebin, a hkrati ohranja bistvo
6. Ustreznosti - Informacija je ustrezna, kadar je primerna in relevantna za namen uporabe ter kontekst, v katerem se uporablja.
7. Razumljivosti - Informacija je razumljiva, kadar je jasna, enostavna za interpretacijo in prilagojena ravni znanja uporabnika.
8. Objektivnosti - Informacija je objektivna, kadar je nepristranska, brez subjektivnih vplivov ali pristranskosti, ter temelji na dejstvih

4. Podatkovna baza

Podatkovna baza je model okolja, ki služi kot osnova za sprejemanje odločitev in izvajanje akcij.

4.1. Značilnosti podatkovne baze

- je organizirana zbirka podatkov
- je integralni del vsake poslovne aplikacije ali informacijskega sistema
- obsežna shramba podatkov, ki jo lahko hkrati uporablja več uporabnikov
- namesto neurejene množice datotek so vsi podatki shranjeni na enem mestu
- minimizirano podvajanje podatkov
- poleg podatkov vsebuje tudi njihove opise - metapodatki (podatki o podatkih)

4.2. Upravljanje podatkovne baze

4.2.1. Zagotavljanje razpoložljivosti podatkov

- Razpoložljivost (ang.: Availability) pomeni **učinkovit, sočasen dostop vseh uporabnikov** do podatkov, kadarkoli jih pri svojem delu potrebujejo.
- Med uporabnike podatkovne baze poleg **končnih uporabnikov** štejemo tudi **razvijalce aplikacij, skrbnika / administratorja in uporabniške programe**.
- Podatki morajo biti razpoložljivi in dostopni tudi v prihodnje. Podatkovno bazo je treba prilagajati poslovnim zahtevam in posodabljati **infrastrukturo za hranjenje podatkov**.

4.2.2. Zagotavljanje celovitosti podatkov

- Celovitost ali integriteta (ang.: Integrity) podatkov pomeni, da so **konsistentni navznoter in z zunanjim svetom**.
- Širše lahko pri integriteti govorimo tudi o kakovosti podatkov, ki jih podatkovna baza vsebuje. Ti so pravočasni, popolni in izvirajo iz zanesljivih virov.
- Mehanizmi za zagotavljanje celovitosti podatkov:
 - **preverjanje vhodnih podatkov,**
 - **obnavljanje podatkovne baze,**
 - **nadzor nad sočasnim dostopom**

4.2.3. Zagotavljanje zaupnosti podatkov

- Mehanizmi za upravljanje dostopa (ang.: Access control) uporabnikom omogočajo dostop le do tistih podatkov, ki jih glede na svojo vlogo potrebujejo - potreba po vedenju (ang.: Need to know).
- Pri tem se določi tudi vrsta dostopa (branje, spreminjanje, brisanje, spreminjanje strukture...).
- Upravljanje z pravicami dostopa je ena ključnih nalog administratorja podatkovne baze.

4.3. Arhitektura podatkovne baze

V poslovnih sistemih zaposleni uporabljajo poslovni informacijski sistem le z vidika opravljanja svojih delovnih funkcij. Le v manjših poslovnih okoljih morajo uporabljati celoten informacijski sistem (ki je v teh primerih nekoliko preprostejši).

Arhitektura zbirke podatkov predstavlja različne nivoje abstrakcije podatkov.

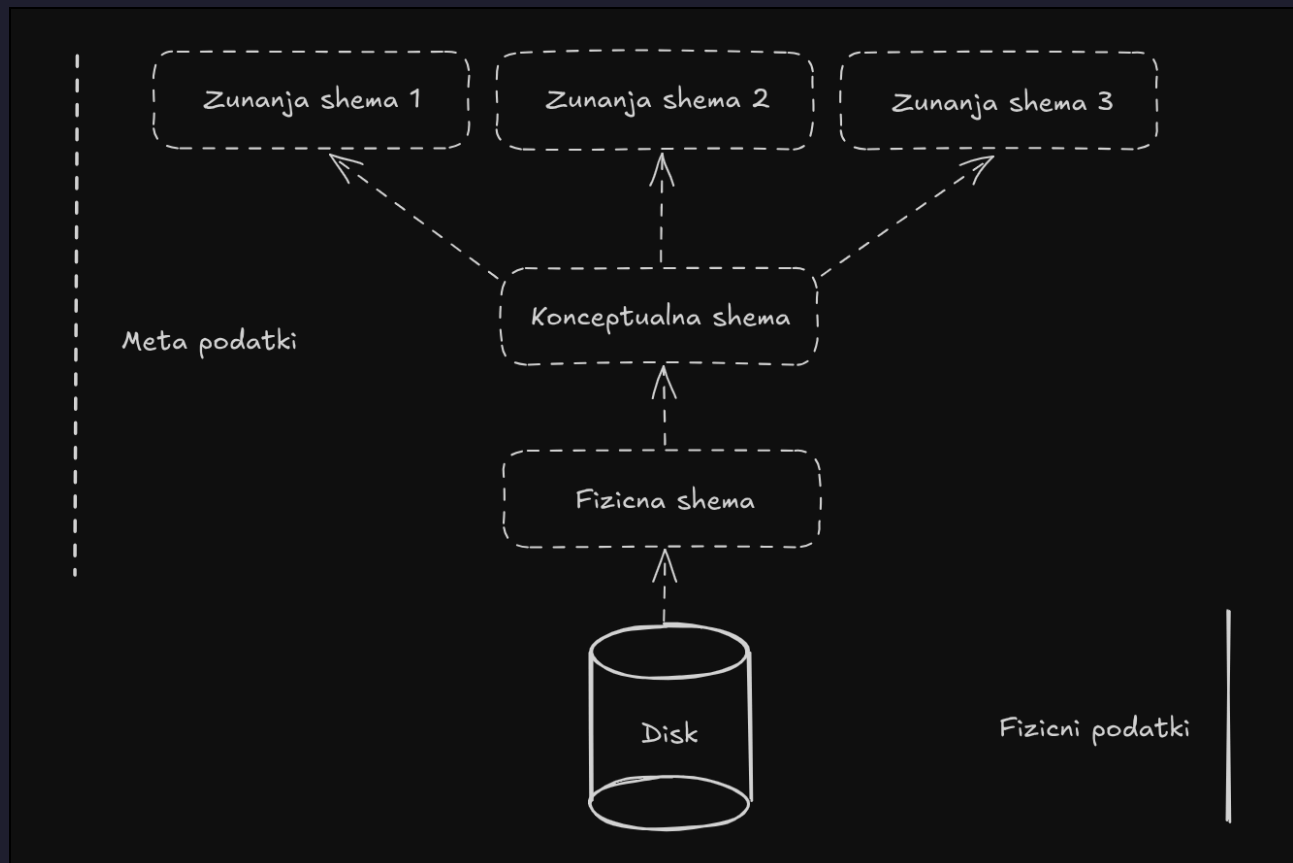
Tri-nivojska arhitektura:

- Zunanji nivo
- Konceptualni nivo
- Notranji nivo

PB omogoča podatkovno neodvisnost

Programi so neodvisni od fizičnega načina shranjevanja in strukturiranja podatkov v PB. Da bi dosegli podatkovno neodvisnost podatke v PB opišemo na treh ravneh:

1. Zunanja shema - se uporablja za dostop podatkov, ki je prilagojen določenemu uporabniku ali skupini uporabnikov. Vsaka zunanja shema se sestoji iz enega ali več pogledov (views). Pogled je logična tabela, ki ne obstaja v fizični podatkovni bazi.
2. Konceptualna ali logična shema - opisuje podatke z vidika podatkovnega modela, ki ga PB uporablja. Npr. podatki o entitetnih tipih (profesor, študent, predmet, predavalnica, ...) in povezavah (predava, posluša...).
3. Fizična (notranja) shema - fizična shema podaja podrobnosti o shranjevanju podatkov. Predstavi, kako so podatki iz konceptualne sheme dejansko shranjeni (npr. na disku), kako so shranjeni indeksi...

4.4. Podatkovna neodvisnost

Poznamo dve vrsti podatkovne neodvisnosti:

- Fizično neodvisnost
- Logično neodvisnost

4.4.1. Fizična neodvisnost

konceptualna shema zagotavlja fizično podatkovno neodvisnost, saj skrije podrobnosti o tem, kako so podatki dejansko shranjeni na disku, o strukturi datotek in o indeksih. Dokler ostaja konceptualna shema nespremenjena, spremembe na fizičnem nivoju ne vplivajo na programe, ki podatke uporabljajo. Lahko pa spremembe vplivajo na učinkovitost.

4.4.2. Logična podatkovna neodvisnost

Logična neodvisnost zagotavlja, da spremembe v konceptualni shemi (npr. dodajanje novih tabel ali atributov) ne vplivajo na zunanje poglede ali aplikacijske programe. Zunanja shema skrije podrobnosti konceptualne sheme, zato dokler ostaja zunanja shema nespremenjena, spremembe na logičnem nivoju ne zahtevajo prilagajanja programov, ki podatke uporabljajo. To olajša razširjanje baze brez motenj obstoječih aplikacij.

4.5. PB v poslovnem svetu

V poslovnem svetu se PB uporabljajo predvsem z dvema namenoma:

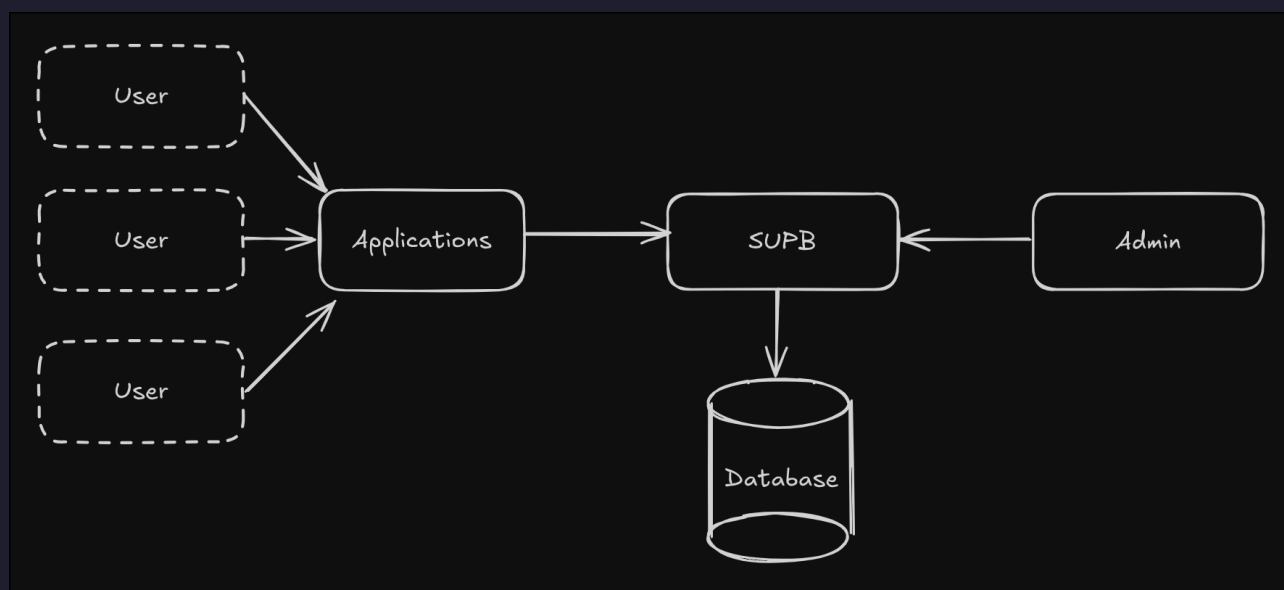
1. za hranjenje transakcijskih podatkov, ki se uporabljajo pri izvajanju različnih poslovnih procesov
2. za upravljanje poslovnega sistema

5. SUPB

- Sistem za upravljanje podatkovnih baz (SUPB, ang.: Database management system) je programska oprema, ki omogoča obvladovanje velikih količin podatkov.
- Predstavlja vmesni člen med podatkovno bazo in aplikacijo
- Navadno do SUPBja dostopa le skrbnik podatkovne baze

5.1. Primeri SUPB

- Oracle,
- Microsoft SQL Server,
- MySQL,
- PostgreSQL,
- Firebird,
- IBM DB2,
- Informix,
- SAP DB,
- Microsoft Access,

- **shranjevanje podatkov v datoteke direktno na disk - slabosti:**
 - › vsaka aplikacija je morala vsebovati tudi funkcije, ki jih danes opravlja supb,
 - › vzdrževanje takšnih aplikacij je bilo zahtevno, vsebovale so veliko vrstic kode,
 - › spreminjanje podatkov struktur je bilo zahtevno in zamudno,
 - › pogosto aplikacije niso imele implementirane varnosti,
- **Prednosti SUPB:**
 - › Neodvisnost podatkov: Spremembe v strukturi podatkov (npr. dodajanje stolpcev) ne zahtevajo sprememb v aplikacijski kodi, kar olajša razvoj in vzdrževanje.,
 - › Centralizirano upravljanje: Podatki so shranjeni na enem mestu, kar zmanjša ponavljanje (redundanco), izboljša konsistenco in olajša upravljanje celotne baze.,
 - › Sočasni dostop in nadzor konkurence: Omogoča varen dostop več uporabnikom hkrati z mehanizmi zaklepanja, ki preprečujejo konflikte in zagotavljajo pravilnost podatkov.,
 - › Vgrajena varnost: Vključuje avtentikacijo, avtorizacijo in nadzor dostopa, kar ščiti podatke pred nepooblaščenim dostopom ali spremembami.,
 - › Podpora za integriteto in validacijo: Zagotavlja pravila (omejitve) za preverjanje pravilnosti podatkov, kot so unikatnost ali omejeni vrednosti, kar preprečuje napake.,
 - › Avtomatska obnova in rezervne kopije: Omogoča hitro obnovitev po izpadu ali napaki z uporabo dnevnikov in kopij, kar zmanjša izgubo podatkov.,
 - › Učinkovito pridobivanje podatkov: Uporablja poizvedbe (npr. SQL) in optimizacijo za hitro iskanje in analizo velikih količin podatkov brez ročnega brskanja po datotekah.

5.2. Funkcije SUPB

1. shranjevanje, pridobivanje in spreminjanje podatkov - SUPB omogoča varno shranjevanje podatkov v strukturirani obliki, njihovo hitro pridobivanje po zahtevah in enostavno spreminjanje za posodobitve ali popravke.
2. dostopnost kataloga PB - SUPB zagotavlja enostaven dostop do kataloga podatkovne baze, ki vsebuje metapodatke o tabelah, indeksih in drugih strukturah za učinkovito upravljanje.
3. Podpora transakcijam - SUPB podpira transakcije, ki zagotavljajo zanesljivo obdelavo operacij z lastnostmi ACID (atomarnost, skladnost, izolacija, trajnost), da se izognejo delnim spremembam.
4. Mehanizem za sočasni dostop do PB - SUPB upravlja sočasni dostop več uporabnikov z mehanizmi, kot so zaklepanje in nadzor konkurence, da prepreči konflikte in zagotovi pravilnost podatkov.
5. Obnavljanje PB po nesrečah - SUPB omogoča samodejno obnovitev podatkovne baze po izpadu ali napaki z uporabo dnevnikov in rezervnih kopij, da se vrne v skladno stanje.
6. Auth - SUPB izvaja avtentikacijo uporabnikov in avtorizacijo dostopa, da omeji pravice do branja, pisanja ali izvajanja operacij samo na pooblašene osebe.

5.3. Komponente okolja SUPB

Okolje SUPB predstavljajo strojna in programska oprema, podatki, postopki in ljudje.

5.3.1. Strojna oprema (Hardware)

Je odvisna od potreb poslovnega sistema in zmogljivosti, ki jih mora zagotavljati:

- kolicina podatkov,
- stevilo uporabnikov,
- stevilo transakcij,
- stopnja varnosti

Vcasih za namestitev SUPB zadostuje ze osebni racunalnik, ponavadi pa ga namestimo na strezniski sistem.

5.3.2. Programska oprema (Software)

- Upravlja SUPB in ostalo programsko opremo, ki omogoca poizvedovanje po bazi,
- Ponavadi uporablja QBE ali SQL,
- Pomembna je tudi omrežna programska oprema, ce bo supb deloval v omrezju.

5.3.3. Podatki

- S stalisca uporabnika najpomembnejši del SUPB,
- Predstavljajo most med tehnoloskimi in cloveskimi komponentami,
- Sestavljajo jih operativni podatki in metapodatki.

5.3.4. Postopki (Procedures ali procedure)

- Obsegajo navodila za nacrtovanje in uporabo podatkovne baze,
- nacini prijave v SUPB,
- nacini uporabe posameznih orodij,
- postopki za zagon in zaustavitev
- postopki za izdelave varnostnih kopij,
- postopki v primeru okvar,
- postopki za restavriranje podatkovne baze,
- postopki za spreminjanje strukture podatkovne baze.

5.3.5. Ljudje

- Uporabniki in skrbniki,
- analitiki in nacrtovalci,
- razvijalci aplikacij, ki pb uporabljajo,
- končni uporabniki.

